

Dün, bugün, yarın: Kesişimsellik ekseninde toplumsal barışı yeniden düşünmek

Yazar: Nisan Alıcı | 31 Ağustos 2020

Nisan Alıcı

DEMOS'un kurulduğu Nisan 2015'te Türkiye bir barış sürecinden geçmekteydi. Eksikliğiyle gediğiyle, ağır aksak da olsa ilerleyen, silahların büyük ölçüde sustuğu bir süreç yaşanırken barış çalışmalarına katkı yapmak, bilgi üretimine dair bilgi ve becerilerimizi eleştirel bir bakış açısıyla birlikte, toplumsal bir barış inşasına katkı yapmak hevesiyle ortaya koymak istemiştik. Kurulduğumuz günlerde, toplumsal cinsiyetin yaptığımız her işte temel eksenlerden biri olması gerektiğini kararlaştırmıştık. Bu amaçla çeşitli araştırma projeleri yürüttük, bir [çevrimiçi kütüphane](#) oluşturduk ve [yayınlar yaptık](#). Pandemiden hemen önce, 8 Mart 2020'deki feminist gece yürüyüşünün ardından kaydettiğimiz *Barış ve Toplumsal Cinsiyet* başlıklı bölümle açılışını yaptığımız #DEMOS'tanSesler podcast kanalımızda da toplumsal cinsiyetin çatışma ve barışla ilişkisini ele aldık ve almaya devam ediyoruz.

DEMOS kurulduktan kısa bir süre sonra barış süreci ne yazık ki sona erdi ve çatışma olanca şiddetiyle yeniden başladı. Sürecin arka planı ve sona ermesine dair kapsamlı bir değerlendirme için #DEMOS'tanSesler'in Alandan Seçmeler 1 Eylül özel bölümünü [dinleyebilirsiniz](#). Ben bu yazıda DEMOS'un kurulduğu günden bu yana barış çalışmalarlarıyla kurduğu ilişki ve bunun toplumsal cinsiyet boyutundaki dönüşümlere değinmeye çalışacağım.

DEMOS'un ilk günlerinde, Türkiye içinde çatışmaya bağlı devlet şiddetinin yoğunlaşması ve barışın

kriminalleştirilmesi ile beraber, zor deneyimler yaşayan başka ülkelerin barış mücadelesini nasıl yürüttüğünü görmenin bize bir nefes alma alanı açacağını düşündük. Bu nedenle, kendi coğrafyamızdan başlayarak etrafımızda yaşanmış ve yaşanmakta olan çatışma süreçlerinde kadın ve LGBTİ+ aktivistler çatışma dönüşümü ve barış inşası için neler yapmış görmek istedik. Bu doğrultudaki ilk işimizde Sırbistan, Kosova, Suriye ve Sri Lanka'daki savaşlar döneminde etkin olarak barış mücadelesi vermiş aktivistlerle görüştük ve onların deneyimlerinden öğrenmeye çalıştık. Bu çalışmanın bizim açımızdan en önemli derslerinden biri barış mücadelesinin farklı dönemlerde çok çeşitli şekiller alabildiğini görmek oldu. Temel sağlık hizmetlerine ulaşamayan köylere jinekolojik destek götürmek, şiddeti raporlamak, okuma yazma kursları düzenlemek, mültecilerle dayanışmak, LGBTİ+ onur yürüyüşleri düzenlemek, hafıza mücadelesi yürüterek topluları hatırlamaya, devletleri savaşlardaki sorumluluklarıyla yüzleşmeye çağırmak, savaşın durması için devletlere çağrı yapmak gibi çok farklı etkinlik alanlarının barış mücadelesinin parçası olabildiğini gözlemledik. Bu araştırmanın sonunda [bir kitap yayımladık](#) ve sonrasında Kosova ve Sırbistanlı aktivist, siyasetçi ve akademisyenlerin katıldığı bir konferans ve çalıştay düzenleyerek Türkiyeli barış aktivistleri ile birlikte bir tartışma zemini oluşturduk.

Öylesi zor bir dönemde, benzer ve farklı başka deneyimlerden öğrenmek, araştırmacılar ve kitabın yazarları olarak bize ilaç gibi geldi. Kitabı yayıma hazırlama sürecimiz, özellikle Kürt kadın siyasetçilerin birbiri ardına cezaevine konduğu, savaşın olanca hızıyla sürdüğü ve elimizin kolumuzun bağlı olduğunu hissettiğimiz bir dönemdi. Bu kitabı hazırlamak, o süreci karamsarlık içinde geçirmemizi engelleyen belki de yegâne şeydi. Kitabın okurlarıyla buluşması, konferans ve başka etkinliklerde Türkiyeli barış aktivistleri ile bir araya gelerek bulgularımızı tartışmak hem bize, hem de inanıyoruz ki yorumlarıyla tartışmaları zenginleştirenlere bir pencere, küçük de olsa bir nefes alma alanı sağladı.

Bu çalışmanın ardından aldığımız yorumlar bize sıkışık bir dönemden geçerken yüzümüzü biraz dışarıya dönmenin belli bir umut, güç ve belki iyimserlik verdiğini düşündürdü. Çatışmanın ağırlığı ne kadar fazla ve hayal kırıklığı ne kadar yoğun olsa da bazen biraz yukarıdan bakmanın, çatışma ve barış süreçlerinin her yerde uzun soluklu, meşakkatli ve iniş çıkışlarla dolu bir süreç olduğunu hatırlamanın iyi geldiğini fark ettik. Bunu yaparken derdimizin hiçbir zaman başka ülkelerde uygulanmış formülleri alıp buraya uyarlamak olmadığını da not düşelim. Her sürecin kendine has dinamikleri olduğunun, çatışmaları dönüştürme ve barış inşası için çalışmanın ancak o bağlama has özellikler dikkate alındığında kalıcı bir etkiye sahip olabileceğinin farkındayız.

Bu dönem, tam da Kolombiya'da yürütülen barış sürecinin sonlarına gelinen, barış anlaşmasının kabul edildiği döneme rastlıyordu. Türkiye'deki ile aşağı yukarı aynı zamanlarda başlamış ama buradakinin aksine başarıyla sonuçlanmış bir süreç olmasının yanı sıra, şimdiye kadar toplumsal cinsiyet bakış açısını barış sürecine ve anlaşmaya en kapsamlı şekilde dahil eden süreç olması da dikkatimizi çekmişti. Bu noktada, anlaşmanın imzalandığı Kasım 2016'dan bu yana geçen sürede Kolombiya'da barışa dönük pek çok tehdit olduğunu, bunların başında da yereldeki toplumsal liderlerin ve aktivistlerin öldürülmesi geldiğini hatırlatalım. Bu sürece dair daha çok bilgi edinmenin, buradan Türkiye'ye dair de sonuçlar çıkarmanın önemli bir çaba olacağını düşünerek Kolombiya'da bir saha çalışması yaptık ve analizimizi bir [araştırma raporu](#) haline getirdik. Ayrıca araştırma sonuçlarını görselleştirerek [barış sürecininin toplumsal cinsiyet haritasını](#) çıkardık. Ardından farklı illerde söyleşiler ve seminerlere katılarak yine Türkiye'de bu konuya kafa yoranlarla biraraya gelme şansı elde ettik. Bizim için bu çalışmanın kalbinde yer alan, toplumsal cinsiyetin anlaşmanın tamamında yer alan bir bakış açısı olarak nasıl ele alındığıydı.

Kolonyal geçmişin de etkisiyle oldukça karmaşık ve heterojen bir toplum yapısına sahip olan Kolombiya'da ezilme ve ezme biçimleri, güç ilişkileri de oldukça çeşitliydi. Hem görüşmecilerimizin bir kısmı tarafından dile getirilen hem de bizim için en bariz şekilde öne çıkan noktalardan biri kesişimsellik yaklaşımının barış süreçlerinde mutlaka sürece dahil edilmesi gerektiği, ikili cinsiyet

anlayışının çok ötesine geçerek farklı ezilme biçimlerini biraraya getirmediği barışın toplumsallaşmasının mümkün olmayacağıydı. Bunun Türkiye'deki barış çabalarında da mutlaka akılda tutulması gerektiğini düşündük. Örneğin Kolombiya'nın başkenti olan Bogotá'da yaşayan beyaz bir kadınla ülkenin kuzeyindeki Karayip Denizi kıyısında yaşayan siyah bir trans kadının çatışmadan etkilenme biçimleri ve her ikisi için barışın anlamı arasında ciddi farklar vardı. Yoksulluk, etnik köken, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim, şehirde ve kırsaldaki yaşam ve başka pek çok faktör bir araya gelerek kişilerin ve toplulukların çatışma ve barış süreçlerindeki deneyimlerini birbirinden farklı hale getiriyordu. Bu farklılıklara dikkat eden bakış açısı çoğunlukla sürece dahil olan kadın ve LGBTİ+ örgütlerinin gündeminde olsa da bazı noktalarda bunların atlandığı da bize iletilmişti. Anlaşma imzalandıktan sonra kurulacak mekanizmalar oluşturulurken şehirlerin çok uzağında yaşayan, bilgiye erişimi oldukça az olan kadın ve LGBTİ+'lara buna dair haberin ancak son anda ulaşması, bu noktalara bir örnekti. Ayrıntılarını raporda bulabileceğiniz bunun gibi pek çok örnek, barış süreçlerinde toplumsal cinsiyet perspektifinin ancak kesişimsel feminist bir anlayışla hayata geçirildiğinde toplumun tamamı için anlamlı olabileceğini, siyasetten dışlanan grupların siyasetin merkezine yaklaşması için dönüştürücü bir fırsat sunabileceğini hatırlatıyor.

Bu araştırmanın merkezinde toplumsal cinsiyet yer alıyor demistik. Fakat buna bakarken başka pek çok şeyi de görme fırsatımız oldu. Çatışmanın mağdurları barış görüşmelerine nasıl katılmış ve kendi gündemleri görüşmelere ve nihayet anlaşma metnine nasıl dahil edilmişti? Geçiş dönemi adaleti (GDA) mekanizmalarının çok kapsamlı bir şekilde tasarlanması nasıl mümkün olmuştu? Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu nasıl kurulmuş ve Kolombiya'nın tamamından yüzlerce kadın ve LGBTİ+ aktivist bu Komisyonla nasıl çalışmıştı? Bütün bunlara dair sonuçlar elde ettiğimiz çalışmayı paylaşırken konunun Türkiye'de çatışma ve barış bağlamında yeterli düzeyde ele alınmadığını düşündüğümüz LGBTİ+'lara ilişkin bölümlerini tartışmak da çok istemiştik. Etkinliklerimizde GDA, sivil toplumun sürece katılımı gibi konulara oldukça fazla ilgi gösterildi ve bu konuda da büyük bir merak olduğunu görmek bizim için sevindiriciydi. Fakat hem Kolombiya raporuna dair yaptığımız çalışmalar hem de bu alandaki başka gözlemlerimiz Türkiye'de LGBTİ+'ların çatışmadan nasıl etkilendikleri, barış inşasının onlar için ne anlama geldiği, örgütlü ve bireysel düzeyde hangi taleplere sahip oldukları gibi konularda yeterli düzeyde çalışma ve belki ilginin olmadığını düşündürdü. Bu tespit, DEMOS olarak kendimize dair de bir öz eleştiriyi içeriyor elbette. İlk çalışmalarımızdan bu yana hem kendi araştırmalarımız hem de Türkiye'de barış mücadelesinin ve feminist ve LGBTİ+ hareketin öznelerinin anlattıkları sayesinde bizim de toplumsal cinsiyet anlayışımız daha çok boyutlu ve umuyoruz ki dönüştürücü bir hal aldı. Toplumsal cinsiyeti barış ve çatışma ekseninde düşünmek, kuir perspektiflerin, LGBTİ+'ların deneyimlerinin, alanda mücadele yürüten barış aktivisti kadınların politik öznelliklerinin yer almadığı bir zeminde gerçekleşemez, gerçekleşirse de oradan özgürleştirici bir barış deneyimine varılamaz.

DEMOS olarak bugün geldiğimiz noktada merceği Türkiye'ye çeviriyoruz. Bu bağlama has dinamikleri daha iyi anlayabilmek, tabandan barış inşa etmenin yolları üzere düşünmek ve bunları ikili cinsiyeti aşan bir toplumsal cinsiyet anlayışıyla birleştirmek amacıyla Türkiye içine odaklanan yeni çalışmalara başlıyoruz. [Haklara Destek İnsan Hakları için Kurumsal Destek Programı](#) kapsamında başlattığımız bu çalışmalardan ilki, uzun dönemli *Yerelden Barış* projesinin ilk aşaması olan, [Barışı Radikalleştirmek: Yerelden Barışın Olanakları](#) temasına odaklanan blog yazıları. Bir diğeri ise kadın ve LGBTİ+ örgütlerinin barış aktivizminin farklı biçimlerini anlamayı hedefleyen bir araştırma projesi. Yine aynı program kapsamındaki diğer çalışmamız ise barış alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin son yıllardaki deneyimlerine odaklanıyor. Bunları şimdiye kadar öğrendiklerimizin üzerine eklediğimiz bir taş olarak görüyoruz ve bundan sonrasında yapacağımız uzun soluklu çalışmaların ilk eksenini düşünülüyor. Ayrıca bu çalışmaların barış alanında çalışan diğer kurum ve kişilerle ortaklaşmamızı da güçlendireceğine inanıyoruz. 1 Eylül Dünya Barış Günü'nün, barışa duyduğumuz ihtiyacın çok yüksek olduğu bu zor zamanlarda barış çabalarının birleşip güçlenmesine vesile olmasını diliyoruz.

This project is funded by
the European Union.
Bu proje Avrupa Birliđi tarafından
finanse edilmektedir.

HAKLARA DESTEK
İnsan Hakları Örgütlerini
Destekleme Programı

Bu blog yazısı Haklara Destek Programı kapsamında Avrupa Birliđi desteği ile hazırlanmıştır.
İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneđi'ne
aittir ve Avrupa Birliđi'nin ve/veya Haklara Destek Programı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.